

mi'r-rabbânî Sehl b. 'Abdillâh et-Tüsterî adıyla İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (AY, nr. 4089). Köprülü Kütüphanesi'nde bulunan mecmuanın içinde *Kitâbü's-Şerh ve'l-beyân limâ eşkele min kelâmî Sehlî't-Tüsterî* adlı bir risâle yer almaktadır (nr. 727/2). Bu risâle Ebû'l-Kâsım es-Sikillî'nin (ö. 423/1032) yaptığı şerhleri içermektedir. Tüsterî'nin kaynaklarda adı geçen diğer bazı eserleri de şunlardır: *el-Ğâye li-ehli'n-nihâye*, *Mevâ'izu'l-ârifîn*, *Değâ'ıku'l-muhibbîn* (*Rekâ'ıku'l-muhibbîn*), *Cevâbâtü ehli'l-yakîn*, *Kitâbü'l-Misâk*, *Selsebilü Sehlîyye*. Massignon son eserin Sehl et-Tüsterî'ye nisbetine kuşkuyla bakmaktadır (*Tefsîrü't-Tüsterî*, neşredenin girişi, s. 8-12; Böwering, *The Mystical Vision*, s. 8-18).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehl et-Tüsterî, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-âzîm* (nşr. M. Bedreddin en-Na'sânî), Kahire 1326/1908, s. 2, 15, 17, 24, 62, 70-71, 90, 99, 133, 163; a.mlf., *Tefsîrü't-Tüsterî* (nşr. M. Bâsil Uyûn es-Sûd), Beyrut 1423/2002, neşredenin girişi, s. 3-13; Serrâc, *el-Lüma'* (nşr. R. A. Nicholson), Leiden 1914, s. 104, 106, 152, 155, 162, 167, 172, 179, 181, 202, 203, 292, 307, 315, 326; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulüb*, Kahire 1932, III, 113, 114, 120, 185, 186; Sülemî, *Tabakât*, s. 206-211; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 189-212; Ebû Ya'îla el-Ferrâ, *el-Mu'temed fi usûlî'd-dîn* (nşr. Vedî Zeydân Haddâd), Beyrut 1974, s. 217-221; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 83, 84, 160, 332, 333, 654, 682, 704; Hücvârî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 232, 242, 308, 474; Hervevî, *Tabakâtü's-şüfiyye* (nşr. Abdülhay Habîbî), Kâbil 1340, s. 113-118; Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*, Kahire 1358/1939, III, 72, 80, 86, 94; IV, 155, 220; Ebû'l-Ferac İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü İblîs* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Beyrut 1414/1994, s. 192; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretül'euliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 331-333; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 582; İbn Hallikân, *Vefeyât* (Abdülhamîd), II, 149-150; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, Beyrut 1417/1997, II, 149-150; Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, III, 364-365; Münâvî, *el-Kevâkibü'd-dürriyye* (nşr. M. Edîb el-Câder), Beyrut 1999, I, 634-647; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1193, 1328; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 182-183; Süleyman Ateş, *Sülemî ve Tasavvufî Tefsîri*, İstanbul 1969, s. 92; a.mlf., *İşâri Tefsir Okulu*, Ankara 1974, s. 65-73; Cihat Tunç, *Sahl b. 'Abdallâh at-Tustarî und die Sâlimiya: Übersetzung und Erläuterung des Kitâb al-Mu'ârada* (doktora tezi, 1970), Universität Bonn; G. Böwering, *The Mystical Vision of Existence in Classical Islam: The Qur'anic Hermeneutics of the Şu'fî Sahl at-Tustarî*, Berlin-New York 1980, s. 8-18, 73-74; a.mlf., "Sahl al-Tustarî", *El²* (İng.), VIII, 840-841; Kâmil Mustafa eş-Şeybî, *eş-Şıla*, Kahire, ts., s. 380, 382, 389, 406, 421, 461; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 129-130; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyân*, I, 85-88; Abdülhalîm Mahmûd, *eş-Şeyhü'l-Emîn Sehl et-Tüsterî*, Kahire 1984; M. Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-müfessîrîn*, Kahire 1405/1985, II, 364-367; Selahattin Siyambaş, *Sehl b. Abdullah Tüsterî ve Tefsîri* (yüksek lisans tezi, 1994), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; L. Massignon, *Essay on the Origins of the Technical Language of Islamic Mysticism* (trc. B. Clark), Notre Dame 1997, s. 199-203; Nevîn Abdülhâlîk

Mustafa, "el-Mu'âraza ve'r-red 'alâ ehli'l-fırâk li't-Tüsterî", *MMMA* (Kahire), XLII/1 (1419/1998), s. 141-186; Mustafa Öztürk, "Tüsterî ve Tasavvufî Tefsîri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *Tasavvuf*, sy. 9, Ankara 2002, s. 239-265; Ahmed Ateş, "Bâtıniye", *İA*, II, 342; A. Subhi Furat, "Schl-üt-Tüsterî", a.e., X, 322-324.

MUSTAFA ÖZTÜRK

SEHLE bint SÜHEYL

(سهلة بنت سهيل)

Sehle bint Süheyl

b. Amr el-Kureşîyye el-Âmiriyye

İlk müslüman olan kadın
sahâbilerden.

Babası Hudeybiye Antlaşması'nda Mekkeliler'in temsilcisiydi. Annesi Fâtıma bint Abdüluzzâ b. Ebû Kays'tır. Kardeşleri Abdullah ve Ebû Cendel ile kız kardeşi Ümmü Gülsüm de ilk müslümanlardandır. Sehle, kırk dördüncü müslüman olduğu söylenen kocası Ebû Huzeyfe ile birlikte Habeşistan'a hicret etti ve daha sonra Hz. Osman'a baş kaldıranlardan biri olan oğlu Muhammed'i orada dünyaya getirdi. Habeşistan'da iken Mekkeliler'in müslüman olduğu rivayeti yayılınca kocasıyla birlikte Mekke'ye döndüler. Haberinin asılsız olduğunun anlaşılması üzerine tekrar Habeşistan'a, oradan da Medine'ye hicret ettiler. Sehle ile Ebû Huzeyfe'nin Habeşistan'dan tekrar Mekke'ye ve oradan Medine'ye hicret ettikleri, ikinci defa Habeşistan'a gitmeyip Mekke'de Resûlullah'ın yanında kaldıkları da rivayet edilmektedir. Sehle kocası Yemâme'de şehid olunca (12/633) Şemmâh b. Saîd es-Sülemî, ardından Abdullah b. Esved el-Kureşî, daha sonra da Abdurrahman b. Avf ile evlendi. Şemmâh'tan Bükeyr veya Amr, Abdullah b. Esved'den Süleyt, Abdurrahman b. Avf'tan Sâlim adlı oğullarını dünyaya getirdi.

Sehle ile ilgili iki olay bazı fikhî hükümlere temel teşkil etmiştir. Birincisi kocası Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'e sûtanne olmasıdır. Ebû Huzeyfe'nin daha küçükken evlât edindiği Sâlim bulûğ çağına ulaşınca tek odalı bir evde onun Sehle'nin yanına girip çıkması karı kocayı rahatsız etmeye başlamış, Sehle, Hz. Peygamber'e giderek durumu arz etmiş, Resûlullah da sût mahremliği meydana gelmesi için ona sütünden içirmesini tavsiye etmiştir (*el-Muvaftâ*², "Rađâc", 12; *Müsned*, VI, 39, 174, 201, 249; Müslim, "Rađâc", 26-30) (bk. SÂLİM MEVLÂ EBÛ HUZEFYE). Bu olaya istinaden büyük yaştaki kişilerin sût emmesiyle de sût hisimliği meydana gelebileceği ileri sü-

rülmüş, ancak bunun adı geçen sahâbilerle has bir ruhsat olduğu belirtilerek bu görüş çoğunluk tarafından benimsenmemiştir. İkinci olay Sehle'nin uzayan âdet günleriyle ilgilidir. Sehle âdet kanaması, süresi geçtikten sonra da devam edince durumu Resûl-i Ekrem'e sormuş, o da her namaz için gusletmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu iş Sehle'ye zor gelince Resûlullah ona bir gusülle öğle ve ikindi namazlarını, başka bir gusülle akşam ve yatsı namazlarını cemetmesini, sabah namazı için de ayrıca boy abdesti almasını söylemiştir (Dârimî, "Vuđû", 84; Ebû Dâvûd, "Tahâre", 111). Sehle bint Süheyl, Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet etmiş, kendisinden Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir rivayette bulunmuştur. Onun bu iki rivayeti Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile (VI, 356), Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-kebir*'inde (XXIV, 292) yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 39, 174, 201, 249, 356; İbn Hişâm, *es-Sire*², I, 344; II, 4; IV, 11; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 204; III, 84, 86, 87, 127; VIII, 270-271; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 199; Taberî, *Tarih*, Beyrut 1407/1987, II, 412, 413, 422; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Kahire 1405/1984, XXIV, 289-292; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1865-1866; İbn Beşkuvâl, *Gavâmizü'l-esmâ'l-l-müheme* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid - M. Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1407/1987, II, 647-649; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VII, 154-155; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali Şîrî), Beyrut 1408/1988, III, 84, 85, 114; VI, 370; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 336-337; Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâ' min 'aşri'n-nübüve*, Beyrut 1412/1992, II, 97-105.

YUSUF ZİYA KESKİN

SEHLİYYE

(السهيلى)

Sehl et-Tüsterî'ye

(ö. 283/896)

nisbet edilen bir tasavvuf akımı
(bk. SEHL et-TÜSTERİ).

SEHM (Benî Sehm)

(بنو سهيم)

Kureyş kabilesinin bir kolu.

Kabileye adını veren Sehm'in nesep zinciri Sehm b. Amr b. Hüsays b. Kâ'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihrl olup kabile Kureyş'in on koldan birini meydana getirir. Asıl adı Zeyd olan kabilenin atası Sehm'in soyu Sa'd ve Süayd adlı iki oğlundan devam etmiştir. Mekke Haremî'nde ilk yerleşimi gerçekleştiren Kusay b. Kilâb zamanına kadar Ku-

reyş'in diğer kolları gibi şehir dışında çadırlarda dağınık biçimde yaşayan Sehmoğulları bu dönemde Kâbe'nin etrafına yerleştirilen Kureyşü'l-bitâh'a mensuptur. Belâzürî, Sehm'in torunu Saîd b. Sa'd'a ait Dârülacele adlı evin Mekke'de önemli yapılarından biri olduğunu belirtir, ancak bu evin Dârünnedve'den önce yapıldığına dair Benî Sehm'in iddiasını reddeder (*Fütûh*, s. 75). Benî Sehm tarafından kazılan Gamr ve Meramram (Ramram) kuyularından şehir halkı ve hacılar istifade ediyordu. Sehmoğulları'nın evlerinin bulunduğu mahalleden Kâbe'ye geçilen yer Benî Sehm Kapısı diye meşhur oldu ve buraya ilk kapı Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından yaptırıldı. Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm içerisinde en çok namaz kıldığı mekânlardan biri olan bu yere Mescid-i Harâm'ın minarelerinden biri inşa edildi. Benî Sehm mahallesinin önemli bir kısmı Ebû Ca'fer el-Mansûr zamanındaki genişletme sırasında Mescid-i Harâm'a dahil edildi. İslâm öncesinde Mekke ve Kâbe ile ilgili hizmetlerden hükûme (hakemlik) ve emvâl-i muhaccere (putlara adanan malların korunması) görevi Benî Sehm'den Hâris b. Kays tarafından yerine getiriliyordu. Kureyş'in diğer kolları gibi ticaretle uğraşan ve Mekke aristokrasisine mensup çok sayıda kişiyi barındıran, ekonomik durumu oldukça iyi olan Benî Sehm'in Mekke'de nüfusunun arttığı, Abdümenâfoğulları ile aynı seviyeye geldiği ve emvâl-i muhaccere görevini üstlendiği görülür. Ancak İslâmiyet'in ilk yıllarındaki salgın hastalıkta nüfuslarının önemli bir kısmını kaybettiler (Zübeyrî, s. 401). Mekke'ye yerleştikten sonra Kureyş içerisinde karışıklık çıkarak Harem bölgesinde huzurun bozulmasına yol açan ilk topluluğun Benî Sehm'in Benî Ukayş kolu olduğu ve isyanlarında ileri gidince bazı felâketlerle karşılaştığı rivayet edilir (Süheylî, I, 179-180).

Kusay b. Kilâb'dan bir süre sonra Kâbe hizmetleri konusunda Abdüddâroğulları ile Abdümenâfoğulları arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkta Benî Sehm, Abdüddâroğulları'nın yanında yer alarak Hilfü'l-ahlâf'a (Hilf-i İlekatî'd-dem) katıldı ve Abdümenâfoğulları ile çarpışmayı göze aldı. Ancak taraflar arasında meydana gelen uzlaşma Kureyş kabilesinin kolları arasındaki bir çatışmayı önledi. Sehmoğulları, Hilfü'l-fudûl'e katılmayarak Hilfü'l-ahlâf'ın yanında yer almayı sürdürdüler. Çünkü Hilfü'l-fudûl ittifakının oluşmasına yol açan haksız olayların fâilleri arasında Benî Sehm'den Âs b. Vâil, Huzeyfe b. Kays ve Nübeyh b. Haccâc da bulunuyordu. Benî Sehm, Ebû

Süfyan'ın babası Harb b. Ümeyye'nin Adı-oğulları'nı haksız yere Mekke'den çıkarmak istemesine karşı çıkarak Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib'in yanında yer aldı. Kureyş'in 605 yılındaki Kâbe tamarinine katılan Benî Sehm, Kâbe'nin batı tarafındaki arka cephesinin yapımını Cumah, Benî Adî b. Kâ'b ve Âmir b. Lüeyoğulları ile üstlendi.

Resûl-i Ekrem'in davetine Kureyş'in diğer kolları gibi Benî Sehm de şiddetli tepki gösterdi. Ebû Tâlib'e nisbet edilen bir şiirde İslâmiyet'e ve Hz. Muhammed'e düşmanlıkta ileri giden kabileler arasında Benî Mahzûm ile Benî Sehm de zikredilir (İbn Hişâm, I, 309). Kureyşliler, hac için Mekke'ye gelenlerin Hz. Peygamber'le görüşmesine engel olmak amacıyla Mekke'nin ana yollarını aralarında taksim etmişlerdi. Bu taksimde görev alan on yedi kişi arasında Benî Sehm'den Nübeyh b. Haccâc ile kardeşi Münebbih de vardı ve bunlar Dârünnedve'deki toplantıya katılmıştı.

Mekke döneminde Benî Sehm'in reisi olan ve Ficâr başta olmak üzere pek çok savaşa kabilesinin başında katılan Âs b. Vâil de İslâm'ın azılı düşmanlarından idi. Âs b. Vâil'in yanında Sehmoğulları'ndan Hâris b. Kays hakkında Resûlullah ile alay ettikleri için Furkân sûresinin 43. âyetinin nâzil olduğu nakledilir. Tekâsür sûresinin de mal, evlât ve akraba çokluğuyla övünmekte ileri giden Benî Sehm ile Benî Abdümenâf hakkında indiği rivayet edilir. Aynı şekilde Benî Sehm'e mensup olup Mekke'nin fethinden sonra İslâmiyet'i kabul eden Abdullah b. Ziba'râ müslüman olmadan önce İslâmiyet ve Hz. Peygamber aleyhine şiirler yazmıştır (İbn Hişâm, II, 13-14).

Habeşistan hicretlerine Benî Sehm'den müttetikleriyle birlikte on dört kişinin katılması bu kabile içerisinden ilk yıllarda İslâmiyet'i kabul edenler olduğunu göstermektedir (*a.g.e.*, I, 355-356). Resûl-i Ekrem'in hicret haberini alan Hişâm b. Âs b. Vâil, Habeşistan'dan Mekke'ye dönünce başta babası olmak üzere Benî Sehm'in ileri gelenleri tarafından hapsedildi ve ancak 7 (629) yılında Medine'ye hicret edebildi. Uhud Gazvesi'nin ertesi günü Kureyş ordusunu takip için gerçekleştirilen Hamrâülesed Gazvesi'nde Hz. Peygamber, Benî Sehm kabilesinden Süfyan b. Hâlid'in oğulları Selîf ve Nu'mân'ı gözcü olarak görevlendirdi (Vâkıdî, I, 337). Sehmoğulları'nın çoğunluğu ise Mekke'nin fethine kadar müslümanlara karşı her türlü mücadeleye destek vermeyi sürdürdüler. Mekke'nin fethinden sonra diğer Kureyş kabileleri gibi onlar da İslâmiyet'i kabul et-

tiler ve başta Tâif Seferi olmak üzere çeşitli gazvelere katıldılar. Hz. Peygamber, Huneyn Gazvesi'nin ardından ganimet dağıtımında bazı Benî Sehm mensuplarını müellefe-i kulûb arasında kabul etmiştir.

Hz. Ebû Bekir zamanından itibaren ilk fetihlere iştirak eden Sehmoğulları, Amr b. Âs ile Mısır'ın fethine katıldılar. Amr b. Âs, Fustat şehrini kurarken kendisinin de mensup olduğu Benî Sehm'i merkez caminin etrafına yerleştirdi ve kabilesi adına vakıflar oluşturdu. Mısır'a göç edenlerin dışında Benî Sehm'in önemli bir kısmı Hicaz'da yaşamaya devam etti, bir kısmı da başta Suriye olmak üzere çeşitli bölgelere göç etti. Sıffin'de Hz. Ali'nin karşısında yer alan Sehmoğulları daha sonra da Emevîler'i desteklemeyi sürdürdüler.

Kâbe ve hacla ilgili işlerde bilgi sahibi olan, İslâmiyet'ten sonra daha çok Kureyş içinde anılan Benî Sehm'den meşhur şahsiyetler yetişmiştir. Bunlar arasında Mısır fâihi Amr b. Âs, ilk müslümanlardan olan ve Ecnâdeyn Savaşı'nda şehid düşen Hişâm b. Âs, Abdullah b. Amr b. Âs, Hz. Peygamber'in İran kîrâsına davet mektubunu götürnen Abdullah b. Huzâfe, Bedir ehlinin Huneys b. Huzâfe, Uhud Gazvesi'nden itibaren bütün gazvelere katılan ve Yemâne Savaşı'nda şehid olan Ebû Kays b. Hâris, Yermük Savaşı'nda şehid düşen Saîd b. Hâris, Mısır tarihi ve ricâli konusunda uzman olan Yahyâ b. Osman, hadis âlimi ve tarihçi Hamza b. Yûsuf, fakih Abdülhak b. Muhammed sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "hlf" md.; *Müsned*, VI, 399; *Vâkıdî, el-Megâzî*, I, 128, 130, 142, 144, 337; III, 938; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Kahire 1987, I, 154, 171, 221, 234, 309, 355-356; II, 13-14, 20, 121-123, 306, 327, 351-352, 354, 356; III, 311-312; IV, 125, 133; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureyş* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 400-412; İbn Habîb, *el-Münemmak*, s. 50-51, 94, 186, 218; a.mif., *el-Muhabber*, s. 160, 166-167, 170; Ezrakî, *Ahbarü Mekke* (Melhas), I, 161; II, 33, 77, 93, 219, 220, 222; Fâkihî, *Ahbarü Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mekke 1407/1986-87, II, 203; III, 343-348; IV, 103; V, 177-179, 190, 193-194; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 71, 75; Ya'kubî, *Târîh*, I, 248; II, 17; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 288, 370; III, 90, 164, 572; IV, 508; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferid* (nşr. Abdülmecid et-Terhîni - Müfîd M. Kumeyha), Beyrut 1407/1987, III, 267-268, 272; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 162-166; Süheylî, *er-Ravzû'l-üntûf*, I, 179-180; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XIII, 354-355; XVII, 469-471; XVIII, 301; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali Abdüssâtir v.dğr.), Kahire 1408/1988, II, 279-280, 307-308; VIII, 230; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 274.